

Συλλογή της Νομολογίας

Συνεκδικασθείσες υποθέσεις T-202/10 RENV II και T-203/10 RENV II

**Stichting Woonlinie κ.λπ.
κατά
Ευρωπαϊκής Επιτροπής**

«Κρατικές ενισχύσεις – Κοινωνική στέγαση – Καθεστώς ενισχύσεων υπέρ εταιριών κοινωνικής στέγης – Υφιστάμενες ενισχύσεις – Δεσμεύσεις του κράτους μέλους – Απόφαση κρίνουσα την ενίσχυση συμβατή με την εσωτερική αγορά – Άρθρο 17 του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 – Υπηρεσία γενικού οικονομικού συμφέροντος – Άρθρο 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ – Ορισμός της αποστολής δημόσιας υπηρεσίας»

Περίληψη – Απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου (όγδοο πενταμελές τμήμα) της 15ης Νοεμβρίου 2018

- 1. Προσφυγή ακυρώσεως – Πράξεις δεκτικές προσφυγής – Προπαρασκευαστικές πράξεις – Δεν εμπíπτουν – Έγγραφο της Επιτροπής με το οποίο διατυπώνονται αμφιβολίες ως προς τον συμβατό χαρακτήρα ενισχύσεως με την εσωτερική αγορά και προτείνονται λυσιτελή μέτρα – Πράξη συνιστώσα προπαρασκευαστικό στάδιο για την κατάρτιση αποφάσεως με την οποία διαπιστώνεται ότι η ενίσχυση δεν είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά – Δεν εμπíπτει*
(Άρθρο 263 ΣΛΕΕ· κανονισμός 659/1999 του Συμβουλίου, άρθρο 17)
- 2. Ενισχύσεις χορηγούμενες από τα κράτη – Εξέταση από την Επιτροπή – Καθεστώς ενισχύσεων – Έννοια – Χορήγηση ατομικών ενισχύσεων – Εμπíπτει*
(Άρθρο 108 ΣΛΕΕ· κανονισμός 659/1999 του Συμβουλίου, άρθρο 1, στοιχείο δ')
- 3. Ενισχύσεις χορηγούμενες από τα κράτη – Εξέταση από την Επιτροπή – Καθεστώς ενισχύσεων – Έννοια – Απαίτηση περί της υπάρξεως νομοθετικής διατάξεως ως βάσεως του εν λόγω καθεστώτος – Δεν υφίσταται*
(Άρθρο 108 ΣΛΕΕ· κανονισμός 659/1999 του Συμβουλίου, άρθρο 1, στοιχείο δ')
- 4. Ένδικη διαδικασία – Προβολή νέων λόγων και ισχυρισμών κατά τη διάρκεια της δίκης – Προϋποθέσεις – Περαιτέρω ανάπτυξη προβληθέντος λόγου*
(Κανονισμός Διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, άρθρο 84 § 1)
- 5. Ενισχύσεις χορηγούμενες από τα κράτη – Έννοια – Μέτρα που σκοπούν στην αντιστάθμιση των δαπανών για την εκπλήρωση των συνισταμένων στην παροχή δημόσιας υπηρεσίας αποστολών τις οποίες έχει αναλάβει επιχείρηση – Δεν εμπíπτουν – Προϋποθέσεις που καθορίστηκαν με την απόφαση Altmark – Σωρευτικός χαρακτήρας*
(Άρθρο 107 § 1 ΣΛΕΕ)

6. *Ενισχύσεις χορηγούμενες από τα κράτη – Έννοια – Μέτρα που σκοπούν στην αντιστάθμιση των δαπανών για την εκπλήρωση των συνισταμένων στην παροχή δημόσιας υπηρεσίας αποστολών τις οποίες έχει αναλάβει επιχείρηση – Διάκριση μεταξύ της εξετάσεως βάσει των κριτηρίων της αποφάσεως Altmark, με σκοπό να καθορισθεί αν υφίσταται ενίσχυση, και της εξετάσεως βάσει του άρθρου 106, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ, η οποία καθιστά δυνατό να αποδειχθεί αν ενίσχυση είναι συμβατή με την εσωτερική αγορά*

(Άρθρα 106 § 2, και 107 § 1, ΣΛΕΕ)

7. *Ανταγωνισμός – Επιχειρήσεις επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος – Ορισμός των υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος – Εξουσία εκτιμήσεως εκ μέρους των κρατών μελών – Όρια – Έλεγχος εκ μέρους της Επιτροπής και δικαστικός έλεγχος περιοριζόμενοι στην περίπτωση πρόδηλης πλάνης*

(Άρθρα 106 § 2 και 107 § 1 ΣΛΕΕ)

8. *Ενισχύσεις χορηγούμενες από τα κράτη – Υφιστάμενες ενισχύσεις – Μέτρα που σκοπούν στην αντιστάθμιση των δαπανών για την εκπλήρωση των συνισταμένων στην παροχή δημόσιας υπηρεσίας αποστολών τις οποίες έχει αναλάβει επιχείρηση – Εξέταση από την Επιτροπή του συμβατού χαρακτήρα της ενισχύσεως με την κοινή αγορά – Ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη ο κίνδυνος υπεραντισταθμίσεως αποκλειστικά για το μέλλον*

(Άρθρα 106 § 2 και 107 § 1 ΣΛΕΕ)

9. *Ανταγωνισμός – Επιχειρήσεις επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος – Εκτίμηση των επιπλέον δαπανών που οφείλονται στην αποστολή παροχής δημόσιας υπηρεσίας – Εξουσία εκτιμήσεως εκ μέρους της Επιτροπής*

(Άρθρο 106 § 2 ΣΛΕΕ)

1. Καθόσον έγγραφο της Επιτροπής βάσει του άρθρου 17 του κανονισμού 659/1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 108 ΣΛΕΕ, με το οποίο διατυπώνονται αμφιβολίες ως προς τον συμβατό χαρακτήρα ενισχύσεως με την εσωτερική αγορά και προτείνονται λυσιτελή μέτρα, συνιστά προπαρασκευαστική πράξη για την κατάρτιση αποφάσεως διαπιστώνουσας τον μη συμβατό με την εσωτερική αγορά χαρακτήρα του καθεστώτος ενισχύσεως, οι δε αμφιβολίες αυτές επιβεβαιώθηκαν με τη συγκεκριμένη απόφαση, δεν μπορεί να αποκλεισθεί η δυνατότητα προσφεύγοντος να προβάλει έλλειψη νομιμότητας που ενέχει η εκτίμηση η οποία περιλαμβάνεται στο έγγραφο αυτό προς στήριξη της προσφυγής του κατά της προσβαλλομένης αποφάσεως.

(βλ. σκέψη 41)

2. Από το άρθρο 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 659/1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 108 ΣΛΕΕ, προκύπτει ότι η χορήγηση ατομικών ενισχύσεων δεν αποκλείει την ύπαρξη καθεστώτος ενισχύσεων βάσει του οποίου χορηγούνται οι ενισχύσεις αυτές.

Συναφώς, το γεγονός ότι στην Επιτροπή υποβάλλονται καταγγελίες σχετικές με ατομικές πωλήσεις αγαθών σε τιμές χαμηλότερες της αγοραίας τιμής δεν αποκλείει την ύπαρξη καθεστώτος ενισχύσεων κατ' εφαρμογήν του οποίου χορηγούνται οι ατομικές ενισχύσεις αυτές.

(βλ. σκέψη 50)

3. Η απαίτηση περί της υπάρξεως νομοθετικής διατάξεως ως βάσεως καθεστώτος ενισχύσεων δεν περιλαμβάνεται στον ορισμό του καθεστώτος ενισχύσεων κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο δ', του κανονισμού 659/1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 108 ΣΛΕΕ.

(βλ. σκέψη 51)

4. Βλ. το κείμενο της αποφάσεως.

(βλ. σκέψη 63)

5. Βλ. το κείμενο της αποφάσεως.

(βλ. σκέψεις 72-74)

6. Βλ. το κείμενο της αποφάσεως.

(βλ. σκέψεις 76, 77)

7. Μολονότι ένα κράτος μέλος διαθέτει ευρεία εξουσία εκτιμήσεως ως προς τον καθορισμό των υπηρεσιών τις οποίες θεωρεί υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος (ΥΓΟΣ), τούτο δεν το απαλλάσσει πάντως από την υποχρέωση να αποδείξει επαρκώς κατά νόμον ότι η οριοθέτηση της ΥΓΟΣ είναι αναγκαία και αναλογική σε σχέση με πραγματική ανάγκη παροχής δημόσιας υπηρεσίας. Πράγματι, το βάρος αποδείξεως ως προς την αρκούντως σαφή οριοθέτηση της ΥΓΟΣ το φέρουν οι εθνικές αρχές. Η παράλειψη αποδείξεως, εκ μέρους του κράτους μέλους, περί του ότι πληρούνται τα κριτήρια αυτά ή το γεγονός ότι τα κριτήρια αυτά δεν ελήφθησαν υπόψη δύνανται να συνιστούν πρόδηλη πλάνη εκτιμήσεως την οποία οφείλει να λάβει υπόψη η Επιτροπή.

Λαμβανομένων υπόψη, αφενός μεν, της ευρείας εξουσίας εκτιμήσεως που διαθέτει το κράτος μέλος ως προς τον καθορισμό της αποστολής παροχής υπηρεσιών τις οποίες θεωρεί ΥΓΟΣ και ως προς τις προϋποθέσεις εφαρμογής της, αφετέρου δε, του περιορισμένου στην περίπτωση πρόδηλης πλάνης εύρους του ελέγχου που δύναται να ασκεί συναφώς η Επιτροπή, ο έλεγχος που πρέπει να ασκεί το Γενικό Δικαστήριο επί της εκτιμήσεως εκ μέρους της Επιτροπής δεν πρέπει να υπερβαίνει, ούτε και αυτός, το ίδιο όριο και, ως εκ τούτου, ο έλεγχος αυτός πρέπει να περιορίζεται στην εξέταση του ζητήματος αν ορθώς κατά νόμον η Επιτροπή διαπίστωσε ή απέρριψε την ύπαρξη πρόδηλης πλάνης του κράτους μέλους.

(βλ. σκέψεις 81, 82, 98)

8. Η εκ μέρους της Επιτροπής εξέταση των υφιστάμενων ενισχύσεων μπορεί να καταλήξει μόνον στην έκδοση αποφάσεως παράγουσας αποτελέσματα για το μέλλον. Επομένως, η Επιτροπή μπορεί να προτείνει λυσιτελή μέτρα μόνον εφόσον θεωρεί ότι το επίμαχο σύστημα χρηματοδοτήσεως ενέχει κίνδυνο υπεραντισταθμίσεως για το μέλλον.

Υπό τις συνθήκες αυτές, μολονότι η διερεύνηση, στο πλαίσιο του διαρκούς ελέγχου υφιστάμενης ενισχύσεως, του ζητήματος κατά πόσον ενδεχόμενη υπεραντιστάθμιση για το παρελθόν μπορεί ενδεχομένως, αναλόγως των συγκεκριμένων περιστάσεων της υπό κρίση υποθέσεως, να παρουσιάζει ενδιαφέρον για την εκτίμηση του συμβατού χαρακτήρα της ενισχύσεως αυτής με την εσωτερική αγορά, γεγονός παραμένει ωστόσο ότι η διερεύνηση αυτή δεν είναι, αφ' εαυτής, οπωσδήποτε απαραίτητη για να εκτιμηθεί προσηκόντως η αναγκαιότητα να προταθούν λυσιτελή μέτρα για το μέλλον και για να καθορισθούν τα μέτρα αυτά. Ο κίνδυνος ή η απουσία κινδύνου υπεραντισταθμίσεως για το μέλλον εξαρτάται, εν τέλει, από τους συγκεκριμένους όρους αυτού καθαυτού του συστήματος χρηματοδοτήσεως και όχι από την περίπτωση ότι το καθεστώς αυτό προκάλεσε, στην πράξη, υπεραντιστάθμιση κατά το παρελθόν.

Συναφώς, η Επιτροπή, σε έγγραφο εκδοθέν βάσει του άρθρου 17 του κανονισμού 659/1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου 108 ΣΛΕΕ, που περιέχει προκαταρκτική εκτίμησή της, δεν οφείλει να αποδείξει ότι οι παρεπόμενες δραστηριότητες των οικείων εταιριών ετύγχαναν πράγματι κρατικών ενισχύσεων ή ότι υπήρχαν πράγματι σταυροειδείς επιδοτήσεις.

(βλ. σκέψεις 120, 154-156)

9. Ο σαφής ορισμός υπηρεσίες γενικού οικονομικού συμφέροντος (ΥΓΟΣ) είναι αναγκαίος για να διασφαλισθεί η τήρηση της προϋποθέσεως περί αναλογικού χαρακτήρα της ενισχύσεως, συγκεκριμένα δε για να διασφαλισθεί ότι η χορηγούμενη αντιστάθμιση δεν υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο για την εκπλήρωση της αποστολής δημόσιας υπηρεσίας.

Συναφώς, η Επιτροπή, ζητώντας από τις εθνικές αρχές να ορίσουν την ΥΓΟΣ της κοινωνικής στέγης σε σχέση με την ομάδα-στόχο των ευρισκομένων σε κοινωνικώς μειονεκτική θέση νοικοκυριών, ζητεί από αυτές να ορίσουν σαφώς τις αποστολές δημόσιας υπηρεσίας για τις οποίες χορηγούνται αντισταθμίσεις. Ο ακριβής αυτός ορισμός καθιστά επίσης δυνατό τον προσδιορισμό των δαπανών για την εκπλήρωση της ΥΓΟΣ και την αποτροπή, αφενός, του ενδεχομένου υπεραντισταθμίσεων και, αφετέρου, του ενδεχομένου οι δραστηριότητες που ασκούν οι στεγαστικές εταιρίες εκτός του πλαισίου της ΥΓΟΣ να τυγχάνουν κρατικών ενισχύσεων, προκειμένου να αποτραπούν οι σταυροειδείς επιδοτήσεις.

(βλ. σκέψεις 148, 149)